

Dansles voor gevorderden

Door: Jan Ruigrok

I did a two-step, quick-step and a bossa nova
 a little Victor Silvester, and a Rudy Valentino
 you should a seen me movin', right across the floor
 hand me down my tuxedo, next week I'm comin' back for more
Leo Sayer in Long tall glasses

Ook kersverse leraren, op hun eerste dag voor de klas, zijn al aardig ingevoerd in de processen die zich in en om de klas afspelen. Naast mogelijke onderwijservaring zijn ze in ieder geval ook jaren zelf leerling geweest. Ze hebben misschien leraren gehad die een voorbeeld voor hen waren, in positieve of in negatieve zin. Ze hebben mensen genietend voor de klas zien staan op een manier waarvan ze dachten 'zo zou ik als leraar oud willen worden' en ze hebben waarschijnlijk mensen op uiteenlopende manieren zien afhaken. Talloze voorbeelden laten zien hoe mooi het vak kan zijn als je het in de vingers hebt, en hoe zwaar als het misgaat. Toch zijn ervaringen als leerling op zich niet voldoende om een goede leraar te worden. Leraar en leerlingen mogen dan wel volop met elkaar communiceren, leraren zijn geen leerlingen. Waar de leerling, als het goed gaat, de leraar volgt, zal de leraar de leerling leiden. Daarmee lijkt lesgeven op dansen en het klaslokaal op een dansvloer. Dansen is meebewegen, een spel van volgen en leiden, genieten, plezier hebben en soms ook op elkaars tenen staan. De danspartners zijn gelijkwaardig, maar niet gelijk. De een leidt, de ander volgt. Op de dansvloer betekent soepel leiden de ander verleiden mee te gaan in jouw beweging. Maar ook aanvoelen wat de mogelijkheden en de krachten van die ander zijn en die mobiliseren. Als dat lukt, houden de partners het avonden, zelfs nachten vol. Als dat niet het geval is, wordt het sleuren en trekken en hoopt iedereen dat de dans zo snel mogelijk is afgelopen om zo snel mogelijk de danszaal te kunnen verlaten.

Een verschil is natuurlijk wel, dat wie voor de klas staat, niet één, maar vele danspartners tegelijk heeft. 'Stuk voor stuk zijn het schatjes', hoor je soms verzuchten, 'maar met z'n allen in één lokaal, zijn ze niet te harden'. Het beeld dringt zich op van een circusartiest die dertig schoteltjes tegelijkertijd laat balanceren op evenzovele stokjes. Het publiek bestaat uit de ouders van de leerlingen, schoolleiding en collega's. Jammer genoeg staan ze niet al te vaak te applaudisseren als het goed gaat, maar zijn ze wel bereid boe te roepen als er scherven vallen.

En om de complexiteit van het ware vakmanschap aan te geven: niet iedere leerling heeft ervoor gekozen, met deze leraar de dans aan te gaan. Vraag aan een groep leerlingen waarom ze 'hier' zitten en een flink percentage zal antwoorden 'ik moet toch'. Ga dan maar eens soepel aan de slag als dansleider.

Het Nederlands onderwijs swingt goed. Leraren beheersen hun leiderschap en leerlingen zijn over het algemeen goed bereid met hen mee te gaan. Vaklui ontmoeten leuke jongens en meiden en gaan met elkaar de dans aan.

Een ideaal? We komen vaak dichterbij de buurt dan we denken en het ideaal wordt waarschijnlijk in het overgrote deel van de lestijd bereikt. Lastig wordt het wanneer de verschillen in om de klas toenemen. Je kunt denken aan culturele verschillen, leer- en gedragscomplicaties, genderthema's, tikken die het leven leerlingen heeft uitgedeeld en ga zo maar door. Hoe blijf je in al die situaties lekker dansen?

Je kunt al die verschillen diagnosticeren en op grond daarvan de leerling benaderen. Makkelijker en leuker wordt je werk er niet van: ADHD'ers pak je zo aan, faalangstige leerlingen behandel je weer zo, Turken zijn weer anders dan Antilianen en ga zo maar door. Voor je het weet heb je een faalangstige, gereformeerde Koerd, kind van gescheiden ouders mét ADHD in de klas die op het punt staat uit de kast te komen. Dan danst het niet lekker als je steeds op al die specifieke kenmerken wilt inspringen. Alsof je met een inktvis danst...

Danspassen voor gevorderden

Op een continue zoektocht om ook bij al die verschillen prettig te kunnen blijven dansen, verzamel ik danspassen die ik in de loop der tijd succesvol heb zien zijn. En zowaar: naarmate ik zelf soepeler leer dansen, komen er steeds meer bij.

Vaak zie je dat wanneer het lastig wordt, leraren krampachtiger gaan dansen; ze leveren kwaliteit en plezier in. Om ook dan kwalitatieve hoogstandjes af te leveren, moet je écht gevorderd zijn. Dan spreken we over 'danspassen voor gevorderden'

Hieronder staat een zestal danspassen voor gevorderden. Geniet ervan en kijk welke bij jou passen. En welke je de komende tijd gaat oefenen.

Danspas 1: de versnellingsbak.

De versnellingsbak heeft drie versnellingen, waarvan de tweede uit twee delen bestaat. (we zeiden niet dat het makkelijk zou worden)

De 1^e versnelling bestaat uit het Contact.

De leraar laat in de eerste versnelling zien dat hij geïnteresseerd is in de leerling, toont interesse in wie hij is als mens. Leerlingen worden uitgenodigd wat van zichzelf te laten zien en merken ook dat ze mogen zwijgen. Je mag hier zijn wie je bent! Voorbeelden zijn kringgesprekken, energizers of gewoon een schouderklopje. Met een nieuwe klas zul je hier soms één of meerdere lessen voor uittrekken; op latere momenten kan het zich beperken tot een kort moment. Op enig moment voelt de leerling dat hij gezien is en dat het met deze groep en deze leraar best wel eens wat zou kunnen worden. Tijd voor de tweede versnelling.

2e versnelling: het contract

Een contract is in deze betekenis een afspraak waarin twee of meer personen met elkaar afspraken maken waar ze uit vrije wil 'ja' tegen zeggen. De tweede versnelling kun je verdelen in het relationeel en het inhoudelijk contract.

In het **relationeel contract** spreken leraar en de leerlingen af hoe ze met elkaar omgaan en wat ze van elkaar verwachten. Danspas 2 en 3 die hieronder staan, zijn daar voorbeelden van.

In het **inhoudelijk contract** kijken ze naar wat er geleerd en gedaan gaat worden. Voor een deel wordt dat natuurlijk bepaald door programma's en examen- en toetsingseisen, maar ook daarin kunnen leerlingen meedenken. Bijvoorbeeld over het tempo of de manier waarop geleerd wordt. Je gaat op zoek naar de leervraag van de leerling.

3^e versnelling: aan de slag

Wanneer de 1e en 2e versnelling zijn genomen, kan er gewerkt worden en zit je in de 3e versnelling. We weten wat we willen bereiken en hebben afgesproken hoe we dat doen. Dat danst pas echt geweldig! Wanneer de dans stagneert, kun je terugschakelen. Je zegt bijvoorbeeld: 'Hé het gaat niet helemaal lekker; jullie zijn niet tevreden en ik heb het ook niet naar mijn zin. Laten we eens kijken wat we hebben afgesproken met elkaar (in de 1e en 2e versnelling) en wat moeten doen om weer goed verder te kunnen (in de 3e)'

Danspas 2 de Gandhipas: vraag om leiderschap

Als leraar wil je dat de leerlingen meegaan in jouw beweging. Leiderschap kun je verwerven door in verschillende gradaties van vriendelijkheid te vertellen wat je van hen verwacht, wat ze moeten doen

en laten. Als dat werkt en iedereen is er tevreden mee en het levert ook nog de gewenste resultaten op: vooral blijven doen en ervan genieten.

Een andere manier is dat je de leerlingen in een zo vroeg mogelijk stadium vraagt: 'Wat moet ik doen om voor jullie een goede leraar te zijn?' Grote kans dat de leerlingen dan vragen om een VIP-behandeling: Veiligheid, Invloed en Persoonlijk contact. Wanneer ze merken dat je daar gehoor aan geeft, is de kans groot dat ze bereid zijn naar jou te luisteren wanneer jij hen iets vraagt.

Het sluit aan bij een uitspraak van Gandhi: 'Dit zijn mijn mensen, ik moet hen volgen, ik ben hun leider'.

Danspas 3 vraag wat de leerlingen nodig hebben

Je kent het gedoe rond regels: ze zijn nodig, maar voor je het weet loop je er helemaal in vast en slibt de les dicht met allerlei geboden en verboden die niet werken, verzet oproepen en waar constant uitzonderingen op worden gezocht.

Een leukere manier is dat je leerlingen de vraag stelt: 'Wat heb jij nodig om (op deze opleiding/ dit jaar/ deze les) het beste uit jezelf te halen?' En dat je vervolgens daaraan met hen gaat werken. Als een leerling vervelend gedrag vertoont kun je makkelijker terugschakelen een gesprek aangaan: 'Jij hebt toen verteld dat je dit en dat gaat doen om het beste uit jezelf te halen. Hoe draagt wat je nu doet daaraan bij en wat kunnen we doen om weer te komen bij wat jij wilt?

Danspas 4 preventieve en proactieve stappen

Vaak vragen leraren zich af wat ze moeten doen als er zich lastige situaties voordoen. Ze stellen zich allerlei situaties voor die zich zouden kunnen voordoen. Ze verdiepen zich in de meest uiteenlopende rampscenario's en bedenken allerlei regels en protocollen om die te beheersen. Boeiender is de vraag hoe je narigheid kunt voorkomen. Preventie, zul je denken, maar dat is niet helemaal wat we bedoelen. Preventie richt zich op zaken die in toekomst mogelijk fout zouden kunnen lopen. Soms is dat nodig: als er brand komt moet je de vluchtroutes klaar hebben. Alleen is het vervelende dat je je richt op dat wat fout kan lopen. Je werkt vanuit angst. En dat danst niet lekker. Wie proactief werkt, gaat aan de start, in het hier en nu, op zoek naar de positieve krachten die bij de leerlingen aanwezig zijn. En die worden gemobiliseerd. Stap 1, 2 en 3 zijn proactieve stappen en zitten in de eerste twee versnellingen van de versnellingsbak.

Een gouden regel luidt: proactief omdat het zo lekker danst; preventief wanneer het moet.

Danspas 5 ga mee in de beweging van de leerlingen.

Als leraar wil je dat leerlingen gewenst gedrag vertonen. Ook dat kun je vragen of misschien zelfs afdwingen. Ook hier geldt: als jou dat lukt en iedereen is er tevreden mee: vooral blijven doen en niet veranderen. Gevorderde dansers beschikken daarnaast over de mogelijkheid aan te sluiten bij de danspassen van de leerlingen. Energizers doen hier goed werk.

Als je een drukke klas hebt, wil je dat ze rustig worden. Als je meegaat in hun beweging gebruik je een energievretende energizer waarin ze alle testosteron kwijt kunnen. Ze voelen zich erkend, zijn de overdaad aan energie kwijt en als je het echt goed doet zeggen ze daarna: 'goh kunnen we niet aan het werk, ik word hier doodmoe van'. De leerling vraagt jou mee te gaan in zijn beweging, die in feite de door jou gewenste is.

Bij een klas die niet vooruit te branden is, gebruik je een energizer waarbij het gaat om stilstaan en niet in beweging komen. Ook hier voelen leerlingen zich erkend en is de kans groot dat ze na een poosje vragen of 'we' nog wat gaan doen?.

Ook zonder energizers kun je meegaan in de beweging van de leerlingen.

Doen leerlingen niets? Doe nog minder! Net zo lang tot ze je vragen 'gebeurt hier nog wat?'

Maakt de leerling een chaos van zijn werk en zijn leven: maak de chaos nog groter. Net zo lang tot de leerling zegt dat het toch wel tijd is voor een beetje orde'.

Hieronder een praktijkvoorbeeld in het meegaan in de beweging van de leerling:

Veel leerlingen klagen dat wiskunde te moeilijk is, dat ze het toch nooit leren en dat het wat hen betreft een hopeloos vak is. Alle traditionele motivatie- en communicatietechnieken schieten lerares

Nicole tekort. Nadat ze hoofdstuk 4 heeft afgesloten vraagt ze de leerlingen hoofdstuk 6 voor zich te nemen. Verbazing alom: 'Waarom slaan we 5 over?' Simpel zegt Nicole, 'dat is te moeilijk voor jullie. Daar kunnen we wel een hoop tijd en energie in stoppen, maar dat is voor jullie echt niet te doen. Zonder dat je hoofdstuk 5 gedaan hebt, kun je best het cijfer 6 halen, en wie weet tot een 7 komen, en dat lijkt me een mooi cijfer voor jullie. Ik besteed liever stevig aandacht aan 4 en 6 dan dat we met z'n allen hopeloos vastlopen in 5.'

Maar dat pikken de leerlingen niet: 'We hebben recht op 5 en u moet niet denken dat we helemaal achterlijk zijn'. 'Oké', zegt Nicole, 'als jullie dan zo nodig willen'. De rest van de les zitten de leerlingen zichzelf en hun juf te bewijzen dat ze 'het heus wel snappen'.

Nicole speelt een spel speelt met de leerlingen en hoe dubbel het ook klinkt daarin zit erkenning. De leerlingen spelen het spel 'wij zijn dom'. Nicole gaat daarin mee en speelt het spel 'en jullie zijn nog dommer dan jullie zelf denken'. Het leuke is dat doordat Nicole de kracht van de leerlingen negeert, de leerlingen die zelf mobiliseren. Het is als een bal die je onder water duwt: hoe dieper je die duwt, hoe hoger hij uit het water opspringt. Daarbij ervaren de leerlingen invloed: 'dank zij onze inzet, behandelt ze toch hoofdstuk 5'. En het mooie is dat wanneer ze succesvol zijn, zij dit helemaal te danken hebben aan zichzelf. Ze zijn succesvol ondanks en niet dankzij Nicole. En het leuke voor Nicole is dat zij bij niet-gemotiveerde leerlingen niet harder gaat werken, maar juist minder doet en daardoor door de aanvankelijk niet-gemotiveerde leerlingen tot harder werken wordt 'gedwongen'. Dan hebben we het over dansen voor gevorderden!

Danspas 6 laat leerlingen hun fouten herstellen

Tegen wangedrag moet je iets doen. Je kunt straffen en soms moet dat. Maar straffen is geen dansen; het is de dans afbreken. De leraar zegt tegen de leerling niet in staat te zijn verder met hem te dansen en geeft zichzelf daarmee een dansbrevet van onvermogen. Gevorderden beschikken over de volgende paso doble:

Aan het begin van het schooljaar, in de eerste versnelling, vragen ze iedere leerling iets te noemen:

- Waar hij goed in is;
- Wat hij leuk vindt om te doen en
- Wat anderen leuk vinden als hij het doet.

De antwoorden bewaren ze. Wanneer een leerling in de loop van het jaar iets verkeerd doet waarop ze moeten reageren zeggen ze: 'Je hebt iets gedaan waar ik wat mee moet. Dat kan op twee manieren. Ik kan je straffen en als dat nodig is, dan gebeurt dat. Een andere manier is dat je je fout herstelt door invulling te geven aan de vraag die ik je eerder dit jaar stelde. Kies maar?' De leerling heeft invloed, mag kiezen en als hij voor de tweede manier kiest, draagt dit bij aan zijn groei en zijn terugkeer in de groep. (Op de eerste manier heeft hij in feite ook invloed, maar kiest hij ervoor die te gebruiken om uit eigen beweging van de dansvloer te stappen.)

Jan Ruigrok verzorgt voor Rigardus en voor *Danslessen voor gevorderden*.

Literatuur:

Maarten Kouwenhoven.: *Het handboek Strategisch coachen*, ISBN: 978 90 244 4800 8

Riet Fiddelaers-Jaspers en Jan Ruigrok: *Leraar in Hart en Nieren*, verschijnt december 2011

Jan Ruigrok: *Provocatieve Leerlingbegeleiding* ISBN 978 90 79596 03 4

Jan Ruigrok, Hans Oostrik *Handboek herstelrecht in het onderwijs*, ISBN: 978 90 808555 88

Informatie: www.herstelrechtinhetonderwijs.nl

Contact: j.ruigrok@herstelrechtinhetonderwijs.nl